

www.akershembygd.se

Januari 2014

BRUKS-

anvisningen nr 23

Museet och arbetsdagar 3 och 4 maj

Säsongen 2014 öppnar vi vårt museum den 17 maj. Det är samma dag som det är ÖPPET HUS I ÅKERS BERGSLAG, därför öppnar vi redan klockan 11 och stänger som vanligt 16.00.

Inför öppnandet har vi som brukligt behov av många hjälpande händer för att göra om delar av utställningarna, måla, reparera och städa. Arbetsdagarna är den 3 och 4 maj. Vi startar respektive dag klockan 11 och håller på till senast 16. Kan du inte hela tiden så gör det inget, var med den stund du kan.

Vad skall göras om? Bland annat planerar vi att bygga en utställning som visar stegen från bergmalm till en färdig järnprodukt. Dessutom att göra om det rum i källaren där det nu visas en blandning av stenålderredskap, järn i olika stadier och skyltar över gruvor från olika platser i landet. Här är tänkt att bli ett rum för stenredskap och bilder med olika hållristningar från vår socken.

ALLA är välkomna, ingen föransökan behövs. Ta gärna med någon som inte är medlem, denna kanske blir medlem efter dagen! Föreningen bjuder på landgång.

Är du intresserad av att hjälpa till som värd vid museet? Då kan du höra av dig till Sten Hellgren, 0152-194 20 eller till Pehr Bengtsson, 0159-300 57

Årsmötet 18 mars

Vid årsmötet skall som brukligt styrelsen förnyas eller väljas om. I år är det tre till fyra ordinarie ledamöter och tre suppleanter som skall väljas och dessutom utses ju alltid ordföranden på ett år. Pehr Bengtsson har varit ordförande i åtta år (längre än någon annan) och har meddelade redan för ett år sedan att 2013 blir hans sista år som ordförande.

Har du förslag på någon person som du tror skulle kunna vara lämplig att arbeta i vår styrelse? Hör då av dig till någon i valberedningen så får de kontakta denne person. I vår valberedning ingår Kajsa Hollsten (307 97), Sonya Lundquist (309 27) och Lars-Erik Johansson (313 96).

Årsmötet skall även besluta om det förslag som tagits fram som hembygdsdräkt för Åker. Skall förslaget bli vår hembygdsdräkt eller inte är frågan.

Facebook

Nu finns Åkers hembygdsförening på facebook! Gå in på facebook och sök på – akershembygd – så hamnar du rätt. Här informerar vi om kommande program, berättar vad som händer vid arrangemanget och då ofta med bilder till. Alla som finns med i gruppen kan göra inlägg så här finns även annat som berör Åker.

Ord och uttryck på väg att försvinna

Detta var rubriken på en efterfrågan vi gjorde i maj 2013. Gensvaret har varit litet. Det enda konkreta vi fått är från Christer Åkermark (en av ”Brukspojkarna”). Ett av de exempel på uttryck som han lämnat är:

- *hennar* och *dennar* (= här och där)

Ett annat ger namnet på en plats:

- *Tvärsövergent* (= genvägen genom *Träsket* över Bergaån, nedanför Byggmästarns, till Järnvägsstation på andra sidan. Alltid vald av skolkamraterna som bodde i Forsa när de skulle till och från Löta Skola)

Nog måste det finnas fler än Christer som minns, och kanske även idag använder ord, uttryck eller namn på platser som ni känner är Åkersmål eller kanske bara används (har använts) av en mindre grupp. Hör gärna av dig till Sven-Arne Ardell, Borrarvägen 9 eller Roger Granath Borrarvägen 3 eller till Pehr Bengtsson, Forsavägen 20. Du får gärna skicka det som e-post och då till följande e-postadress: ordf@akershembygd.se.

Åkers Härad

Dagens Strängnäs kommun består av Åkers och Selabo Härad. Åkers Härad omfattar ön Tosterön och de gamla socknarna Åker, Länna, Ärja, Vansö, Härad, Helgarö och Fogdö samt Strängnäs Landsförsamling och Strängnäs stad. Under tidig medeltid skrev man *Akerbo* eller *Akers hundare* (1399). Häradets tingsställe har varit olika platser, under 1400-talet var det *Eldasund* (1405) som 1422 skrevs *Eldasunda lööt*.

Även benämningarna på våra socknar har varierat över tiden vilket inte är så konstigt om man betänker att skrivkonsten inte var allmänt utbredd och många namn och benämningar mest levde vidare på muntlig väg. Fogdö socken kallades t.ex. i en skrift från 1419 för ”*Warofru sokn i Foodhö*”. Åker skrevs *Akir* omkring 1314 och *Aker* på en handling från 1440.

Med Strängnäs landsförsamling avsågs en fastlandsdel, en liten del av Fogdö och större delen av Tosterö.

Strängnäs stads äldsta (första kända) privilegier är utfärdade av konung Magnus Eriksson år 1336. Ortnamnet Strängnäs finns många tolkningar av. Det kan komma från platsens användning som offerplats, ordet *Stengiaheit* skall med nutida språkbruk betyda ungefär ”göra ett bindande löfte”. I den nyligen utkomna boken ”Strängnäs och Mariefred” säger författarna att ”Vid landbryggan mellan vikarna kan enligt ortsnamnsforskarna giller och snaror, stänger, ha funnits uppsatta för fångst av vilt. Därav namnet Strängnäs ...”, men de säger också att det, enligt nyare teori, kan vara så att det är ”... själva terrängen, åsen mellan nutida Nabben och Kvarnbacken, som är det näs som tillsammans med Kyrkberget upplevdes som en lång sträng.” Ibland kan det bli komplicerat! Välj själva vad ni vill tro om namnet Strängnäs.

Åkersbor berättar

Siste lantbrukaren på Forsåker

Den 20 januari 1948 undertecknas på Kungl. Egnahemsstyrelsen i Stockholm en handling som gör rättaren David Pettersson från Söderby, Mälarpö, och hans hustru Vera till "... arrendatorer å arrendeegnahemmet Forsåker i Åkers socken med tillträde den 14 mars ...". Samtidigt beviljas ett arrendelån om 7000 kronor. I lånekontraktet framgår att det är "arrendeegnahemmet nr 300". Lånet skulle börja återbetalas i december 1950 med en 16-del årligen, vilket innebar 437,50 kr per år. Till detta kom en årlig ränta om sex procent så första året behövde David och Vera få ihop 857 kronor och 50 öre för att klara lånet.

David och Vera hade förmodligen letat ett tag efter någon gård att arrendera. Efter att ha varit jordbruksarbetare och senare rättare ville David nu bli sin egen. Där de bodde i Söderby på Aspö blev det dessutom mycket lång väg till skolan för dottern Gun-Britt som snart skulle börja första klass och året skulle även sonen Sven-Åke starta sin skolgång. Något ställe med kortare skolväg vore bra att hitta. Det är då möjligheten att få arrendera Forsåker kommer. Einar Klaesson, som genom egnahemsstyrelsens lån innehaft arrendet sedan februari 1940, vill sluta.

David och Vera Pettersson griper tillfället och som säkerhet för lånet lämnar de i maj in ett underlag som avser "... in-teckning i jordbruksinventarier ... levande och döda, som är avsett för det av undertecknade drivna jordbruket ...". Här framgår att de bland annat har följande med sig till gården och som nu blir säkerhet för lånet: 3 kor, 2 hästar, 8 höns, en svenskharv och en lättharv, rensmaskin, plog, åkslåde, gödselkärra, planvagn, såmaskin, hästräfsa, årder, decimalvåg med mera. Dessutom, av Einar Klaesson har man köpt hälften av ett tröskverk, den andra hälften ägs av Rune Pettersson i Spånga. Uppgiften som lämnas in har bevittnas av Göte Bengtsson, tygarbetare och v. ordf. i kommunalfullmäktige samt Sven Falk, sågarbetare. Markerna vid Forsåker, som David skall bruka, har en gång hört till Forssa by och brukats sedan åtminstone 1400-talet. Forssa by var egentligen ingen by utan bestod av en gård vars marker sträckte sig till där Broby marker mötte i norr, ungefär där Krutbrukets staket i dag finns, och sedan väster ut ungefär till nuvarande Läggestavägen. Forsånäs var byns fåbod. I väster var gränsen Räckstaån. Bland tidigare ägare till Forssa finns Gustav Ericsson Vasa och Tomas Hackerskiöld som var arrendator av Åkers Krutbruk under tidigt 1700-tal. Joakim Wahrendorff vid Åkers Styckebruk köpte Forssa 1781 varefter det kom att tillhöra Styckebruket till konkursen 1932 då Berga köpte sågen. Markerna norr om Forssa såg är de som David nu arrenderar. Till de arrenderade markerna hör även en del skog och det görs upp ett kontrakt mellan David och Kungl. Egnahemsstyrelsen om "... jakträtt å arrendeegnahemmet Forsåker ...".

David och Vera tog således 1948 ett stort lån för att förverkliga sin dröm. Hur mycket pengar det var i dagens penningvärde kan man undra. 1950 var dagsverkslönen för en man 18,08 kronor, ett par rayonsilkestrumpor kostade 2,80 och ett kilo smör 6,65. Satsade du på kapitalvaror kostade en Scantic radio med 7 rör 680 kronor och till detta kom en radiolicensavgift om 10 kronor per år. För en ny Ford Anglia fick man betala 5 400 kronor.

David och Vera sålde mjölken direkt till Åkersborna på kannan. Hade de velat sälja till mejeriet skulle de varje dag ha behövt transportera sin mjölk till Solberga där mjölkbilen hämtade för vidare transport till Södertälje. 1948 var mjölkproduktionen som högst i juli, då mätte Vera upp 934 liter till försäljning. Det gav 321,42 kr, dvs. ett literpris på 33 öre. 1952 fick de 41 öre för en liter mjölk. En gödkalv som såldes i november 1948 gav 260 kr och i oktober 1952 fick man 387,15 kronor för en kalv.

David var mjölkbonde, det var mjölken och kalvar som gav den stadiga inkomsten, men även en och annan gris såldes liksom något potatis och på hösten även kräftor. Ett tjog av de särskilt stora och fina kräftor som de fiskade i Räckstaån betalades med 8 kronor år 1952, bland annat var Stadshotellet kund och köpte totalt 21 tjog detta år. I Davids bok där han antecknar inkomster och utgifter kan vi se att han återkommande hade "körning Berga" som kunde ge mellan 100 och 400 kronor per månad år 1949. Även Krutbruket var kund liksom många privatpersoner som behövde körhjälp med än det ena än det andra. "Körning" kunde till exempel vara vedtransport, snöplogning, timmertransport, fodertransport, plöjning och mycket annat som folk behövde hjälp med.

Inledningsvis arrenderade makarna gården, men senare kom David och Vera att köpa Forsåker med tillhörande marker. Den odlade arealen utökades också genom att mark arrenderades från Krutbruket.

I mitten av 1960-talet började David och Vera fundera på att lägga ned jordbruket, kanske var gården inte tillräckligt stor för att anställa någon och allt slit tog ut sin rätt. Det var nog runt juletid 1966 som de bestämde sig och torsdagen den 16 mars 1967 blev det auktion vid Forsåker. Bland allt som angavs i annonsen, vilket bara var de större föremålen och maskinerna, kan nämnas följande: bogserad skördetröska, tröskverk, halm- och bossfläkt, självbindare, slåtteraggregat Harvester, såmaskin, stallgödselspridare, konstgödselspridare, traktorharvar och flertal vagnar av olika slag, dessutom nio kor. Av uppräknningen förstår vi att det under åren hade hänt en hel del på gården sedan den dagen 1948 när David och Vera skickade in sin uppgift om jordbruksinventarier som säkerhet för lånet.

David och Vera bodde kvar på sin gård efter auktionen. En större tomt avstyckades runt huset och återstående marker såldes till Berga. David arbetade nu med skogsarbete i Styckebrukets skogar under skogvaktare Carlsson i Forssa. Han avled 1973. Vera sålde då huset och flyttade in i lägenhet på Lohes väg.

Hur gick det med skolvägen för Gun-Britt och Sven-Åke då? Jodå, de två första åren fick de gå i skola vid Krutbruket, en knapp kilometer över fälten och genom skogen. Ofta slog de då följe med barnen Hedberg, Elinor och Kent, som var jämnåriga och som kom knatande från Forsanäs förbi Forsåker på väg till skolan. När det så blev dags för årskurs 3 till 6 blev det till att ta sig till Löta skola vid Styckebruket, en betydligt längre promenad. Men även det gick bra och när det så blev dags för årskurs 7 fick de börja i den nya Centralskolan.

Stort tack till Gun-Britt Öhman för att hon tog sig tid till en stunds samtal om Forsåker och för lån av handlingar.

"Ögonblick i Åker - bilder av ett samhälle under 1900-talet"

Så är namnet på den bok som hembygdsföreningen beslutat att ta fram. Det är Pehr Bengtsson och Harry Lindblad som arbetar med projektet. De har redan hållit på några år och planen är att boken skall komma ut till försäljning hösten 2014. Just nu pågår de sista arbetena och jakten på sponsorer.

Med fotografierna och den text som finns till varje foto görs ett antal nedslag i samhället Åkers styckebruks 1900-talshistoria. Det boken skildrar är i sig inte unikt just för Åker, det kunde lika gärna vara utvecklingen i något annat samhälle med liknande förutsättningar som Åker. Men de många människorna som ni får möta och

får namn på ger boken en alldeles särskild koppling till Åkers styckebruk under 1900-talet.

Cirka 180 bilder finns med och här får vi se Samhället, Industrierna, Skogen, Sågen, Lantbruk, Friluftsliv, Idrott med mera.

Här ser vi första bilden och texten i kapitlet "Samhället"

1971 var året för den stora kommunsammanslagningen i Sverige. Åkers kommun, som sedan 1951 bestod av Åkers socken och Länna socken, bildade då tillsammans med flera andra kommuner och städerna Strängnäs och Mariefred den nya storkommunen Strängnäs kommun. Sista kommunfullmäktigemöte i Åkers kommun genomfördes den 17 december 1970. Som brukligt höll man till i Åkers Folkets Hus, i salen på andra våningen. Med ryggen mot fotografen sitter sekreterare Harald Gustavsson och till höger ordförande Olof Thorslund.

Foto: Harry Lindblad